

11. WIELKOPOLSKIE GRUPY ETNOGRAFICZNE

Wielkopolska jest dużym regionem kulturowym o zróżnicowanym środowisku naturalnym, który przez stulecia podlegał skomplikowanym procesom historycznym i politycznym. Wszystko to miało wpływ na kształtowanie się podziałów administracyjnych, co z kolei wpływało na stosunki społeczne. W historii naszego regionu ważne były także akcje mające na celu sprowadzanie osadników z krajów europejskich oraz z regionów ościennych, dzięki czemu mieszały się tradycje kulturowe różnych grup lokalnych i regionalnych. O przynależności do konkretnej grupy regionalnej lub lokalnej decydują cechy fizyczne, przejawiające się w zróżnicowaniu poszczególnych elementów kultury (np. budownictwo, strój ludowy), elementy kultury niematerialnej (np. gwara, wyznanie) oraz poczucie przynależności do danej kultury, związane z tożsamością lokalną i regionalną.

Ważną rolę w procesie kształtowania się i podtrzymywania więzi regionalnej odgrywają większe ośrodki miejskie lub wiejskie, w których działają instytucje kultury i samorządu, podejmujące działania na rzecz upowszechniania i utrwalania lokalnych wzorów kultury. Są to m.in. muzea lub izby regionalne (gromadzące artefakty związane z lokalnymi tradycjami), ośrodki kultury (w których działają lokalne zespoły ludowe) oraz szkoły (prowadzące zajęcia z edukacji regionalnej).

Analizując dostępne źródła historyczne i wczytując się w historię naszego regionu można wyróżnić ok. 106 grup regionalnych lub nazw lokalnych stosowanych na określenie mieszkańców poszczególnych miejscowości lub mikroregionów. Współcześnie wiele z nich uległo zapomnieniu i istnieje jedynie na kartach materiałów historycznych. Warto jednak zwrócić szczególną uwagę na te grupy etnograficzne, których poszczególne elementy kultury są nadal żywe i odgrywają ważną rolę we współczesnej kulturze regionalnej Wielkopolski.

BABIMOJSZCZANIE zamieszkują zachodnią część Wielkopolski (Babimost, Stare i Nowe Kramsko, Podmokle Wielkie i Podmokle Małe, Wojnowo, Przyprostynia, Dąbrówka Wielkopolska), a tym co powodowało rozwój tradycyjnej kultury i imperatyw jej podtrzymywania była chęć manifestowania polskości na pograniczu polsko-niemieckim. Współcześnie bardzo dobrze rozwinięty jest amatorski ruch muzyczny, a członkowie zespołów i kapel występują w strojach ludowych. Ważnym zespołem jest założone przez nauczycielkę ze szkoły w Przyprostyni – Antoninę Woźną „[Wesele Przyprostyńskie](#)”, a także działalność licznych kapel dudziarskich.

BAMBRZY to potomkowie osadników sprowadzonych do Poznania na początku XVIII wieku z terenów Frankonii (obecnie stanowi ona część Bawarii). Byli to rolnicy i

ogrodnicy, którzy mieli pomóc zagospodarować zniszczone wojną północną i zarazą wsie okalające Poznań (Luboń, Czapury, Wiórek, Dębiec, Górczyn, Wilda, Jeżyce, Winiary, Bonin, Rataje, Żegrze). Przez ponad 300 lat swojej obecności w Poznaniu przyczyniali się do systematycznego rozwoju miasta i jego okolic, całkowicie się integrując z lokalną ludnością. Zachowali swoją tożsamość kulturową i pamięć o pochodzeniu, a współcześnie działają w ramach [Towarzystwa Bambrów Poznańskich](#).

BISKUPIANIE zamieszkują mikroregion obejmujący swym zasięgiem kilkanaście wsi (Sikorzyn, Bukownica, Stara Krobia, Domachowo, Rębowo, Sułkowice, Posadowo, Potarzyca, Grabianowo, Chumiętki, Wymysłowo, Żychlewo) położonych wokół miasta Krobia, na terenie powiatu gostyńskiego. Ziemie te należały do biskupów poznańskich i stąd wywodzi się nazwa mikroregionu oraz jego mieszkańców. Były to wsie bardzo bogate i dobrze zarządzane, na co wpływ miało stosunkowo szybkie zniesienie pańszczyzny. [Biskupizna](#) to region o jednej z najbardziej wyrazistych kultur tradycyjnych, której wyznacznikami są gwara, tradycja noszenia strojów ludowych oraz folklor muzyczny i taneczny.

BUKÓWIANIE, czyli mieszkańcy Bukówca Górnego, miejscowości położonej w gminie Włoszakowice, w powiecie leszczyńskim, posługujący się [gwarą bukowiecką](#). W latach 30. XX wieku powstał [Zespół Regionalny im. Anny Markiewicz](#), którego patronką była także założycielką izby regionalnej. W miejscowości działa także [Kapela dudziarska „Manugi”](#). Najbardziej charakterystycznym, nadal kultywowanym i żywym zwyczajem jest [lotanie z klokotami](#), które odbywa się w Wielki Piątek i Wielką Sobotę.

CHAZACY (HAZACY). Obszary chazackie położone są na pograniczu wielkopolsko-śląskim i swym zasięgiem obejmują kilkanaście wsi (Zielona Wieś, Wydawy, Stwolno, Łąka, Ugoda, Zawady, Chojno, Golejewko, Słupia Kapitulna, Sworowo, Szkaradowo, Kubeczki, Niedźwiadki, Podborowo) na terenie powiatu rawickiego. Na przełomie XVI i XVII wieku na gęsto zalesione tereny sprowadzono osadników ze Śląska, którzy mieli pomóc w zagospodarowaniu tego obszaru. Mieszkańcy Chazów posługują się do dzisiaj charakterystyczną gwarą, w której odnaleźć można elementy gwar śląskich. Kulturę tradycyjną regionu kultywuje m.in. [Zespół Regionalny „Wisieloki” z Szymanowa](#).

KRAJNIACY zamieszkują region graniczący z Kaszubami i Borami Tucholskimi, którego zasięg wyznaczają rzeki: Gwda od zachodu, Noteć od południa, Brda od wschodu i Dobrzyńka, Kamionka oraz Orla od północy. [Kultura krajniacka](#) podlegała licznym wpływom niemieckim i kaszubskim, co jest widoczne w zachowanej gwarze oraz lokalnym

wzornictwie, dla którego inspiracją były stroje ludowe. Ważnym ośrodkiem kulturalnym jest [Muzeum Krajny Złotowskiej](#) w Złotowie.

MAZURZY WIELEŃSCY to określenie mieszkańców kilkunastu wsi położonych pomiędzy Krzyżem i Wieluniem (Biała, Chelst, Drawsko, Kamiennik, Marylin, Mężyk, Miały, Nowe Kwiejce, Pęckowo, Piłka, Rosko, Wrzeszczyna, Rzecin, Bielawy, Klempicz). Według legendy w drugiej połowie XVIII wieku na te tereny sprowadzono osadników z północnego Mazowsza, by zagospodarowali oni tereny gęsto porośnięte puszcza. Nazwa pochodzi od charakterystycznego „mazurzenia”, czyli wymawianiu spółgłosek *sz, ż, cz, dż* jako *s, z, c, dz*, np.: lepsze – lepce, wieczór – wiecór.

PAŁUCZANIE zamieszkują region obejmujący swym zasięgiem wschodnią część powiatu chodzieskiego oraz powiaty wągrowiecki, żniński, kcyński. Naturalną granicą regionu od północy i wschodu jest Noteć, a od południa i częściowo od zachodu rzeka Wełna. Najważniejszymi ośrodkami kulturalnymi jest [Wągrowiec](#), Kcynia i [Żnin](#), w których działają muzea zajmujące się dokumentacją dziejów regionu. Na całym obszarze zachowała się tradycja noszenia stroju pałuckiego wraz z charakterystycznym haftem.

SZAMOTULANIE zamieszkują duży obszar, którego stolicą jest miasto Szamotuły. Najbardziej charakterystycznym wyróżnikiem tej grupy nadal pozostaje gwara oraz stroje ludowe, które urosły do rangi stroju najbardziej reprezentatywnego dla całej Wielkopolski. Tradycje te kultywuje od lat 30. XX wieku [Zespół Folklorystyczny „Szamotuły”](#), prezentujący w swoim repertuarze widowisko obrzędowe *Wesele szamotulskie*.

TOŚTOKI to nazwa stosowana na określenie mieszkańców terenów położonych w okolicy Nowego Miasta nad Wartą, w powiecie średzkim [Czeszewo, (pow. wrzesiński), Orzechowo, (pow. wrzesiński), Pięczkowo, Krzykosy, Witowo, Lubrze, Baba, Małoszki, Solec]. Były to tereny bagniste i gęsto zalesione, a nazwa grupy ma swoje źródło w charakterystycznym zawołaniu na konia (*taś-ta*). Lokalne tradycje kultywuje [Wielkopolski Zespół Pieśni i Tańca „Tośtoki”](#), który w swoim repertuarze posiada także widowiska obrzędowe prezentujące zwyczaje dożynkowe oraz weselne.

Autorka: Anna Weronika Brzezińska

BIBLIOGRAFIA:

Antyborzec E.

2015 *Monografie regionalne Oskara Kolberga. Założenia i realizacja*, Poznań: Instytut im. Oskara Kolberga.

Brencz A.

- 1996 *Wielkopolska jako region etnograficzny*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe.
- 2000 *Swoi na swoim. Ludność rodzima na przedwojennym pograniczu zachodniej Wielkopolski*, w: Z. Mazur (red.), *Wspólne dziedzictwo? Ze studiów nad stosunkiem do spuścizny kulturowej na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, , *Ziemie Zachodnie – Studia i Materiały* nr 22, Poznań: Instytut Zachodni, s. 611-634

Błaszczyk St.

- 1961 *Kultura ludowa ziemi kaliskiej w świetle badań terenowych*, w: A. Gieysztor (red.), *Osiemnaście wieków Kalisza. Studia i materiały do dziejów miasta Kalisza i regionu kaliskiego*, t. 2, s. 385-459.

Burszta J.

- 1970 *Obraz kultury ludowej regionu kaliskiego w dziełach Oskara Kolberga*, „*Rocznik Kaliski*”, t. 3, s. 9-52.

Burszta J. (red.)

- 1960 *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 1, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- 1964 *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 2, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- 1967 *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 3, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Gomolec L.

- 1964 *Wielkopolskie grupy regionalne i lokalne nazwy ludności wiejskiej*, w: J. Burszta (red.), *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 2, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 11-51.

Kolberg O.

- 1963 [*W. Ks. Poznańskie*](#), cz. I, *Dzieła wszystkie*, t. 9, Wrocław-Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 1963 [*W. Ks. Poznańskie*](#), cz. II, *Dzieła wszystkie*, t. 10, Wrocław-Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 1963 [*W. Ks. Poznańskie*](#), cz. III, *Dzieła wszystkie*, t. 11, Wrocław-Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 1963 [*W. Ks. Poznańskie*](#), cz. IV, *Dzieła wszystkie*, t. 12, Wrocław-Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

- 1963 [W. Ks. Poznańskie](#), cz. V, *Dzieła wszystkie*, t. 13, Wrocław-Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 1964 [Kaliskie](#), cz. I, *Dzieła wszystkie*, t. 23, Wrocław-Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 1967 [Kaliskie i Sieradzkie](#), *Dzieła wszystkie*, t. 46, Wrocław-Poznań: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- 1982 [W. Ks. Poznańskie](#), cz. VI, *Dzieła wszystkie*, t. 14, Wrocław-Poznań: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- 1982 [W. Ks. Poznańskie](#), cz. VII, *Dzieła wszystkie*, t. 15, Wrocław-Poznań: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- 2016 [Kaliskie. Suplement do t. 23](#), t. 79, Poznań: Instytut im. Oskara Kolberga.

Łysiak W.

- 1991 [Mazurzy Wieleńscy – falsyfikacja podstaw mitu](#), „Etnografia Polska”, t. 35, z. 2, s. 201-216.

Przewoźny W.

- 2004 *Kultura ludowa*, w: W. Łęcki (red.), *Wielkopolska nasza kraina*, t. 3, *Rzecz o wybitnych ludziach, kulturze ludowej i turystyce Wielkopolski*, Poznań: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury, Wydawnictwo Kurpisz, s. 64-132.

Schmidt J.

- 1997 *Granica i stereotyp w mentalności współczesnych Wielkopolan*. Seria: *Poznańskie Studia Etnologiczne*, nr 1, Międzychód: b. w.

Turczynowiczowa M.

- 1956 *Badania etnograficzne Oskara Kolberga na obszarze Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, „Lud”, t. 42, s. 200-216.

ŹRÓDŁA I MATERIAŁY:

[Region Wielkopolska – Grupy regionalne](#)

[Wielkie Księstwo Poznańskie](#), Instytut im. Oskara Kolberga w Poznaniu

[Kaliskie](#), Instytut im. Oskara Kolberga w Poznaniu